

**การพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม
ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
Moral Development of Non Klang Wittayakhom School Students
according to Sufficiency Economy Philosophy**

เชษฐพงศ์ สุขปาน

นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อประเมินผลการพัฒนาโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม. เป้าหมายของการพัฒนา ได้แก่ นักเรียน ครู และบุคลากรและการบริหารจัดการสถานศึกษา สังกัดโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม จำนวน 235 คน ปีการศึกษา 2561 โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผลการวิจัย พบว่า 1) การพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย แผนพัฒนาจำนวน 3 ด้าน 3 โครงการ และ 12 กิจกรรม 2) ส่วนผลการประเมินการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามลักษณะองค์ประกอบ 3 ด้านพบว่า (1) ผลการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา พบว่า ครู และบุคลากรทางการศึกษา เป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจ และมีความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างน่าพอใจ (2) ผลการพัฒนานักเรียน พบว่า นักเรียนเป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อยปฏิบัติอยู่ในระเบียบวินัยของโรงเรียน แต่งกายสุภาพเรียบร้อย เป็นกัลยาณมิตรกับเพื่อนทุกคน หลีกเลี่ยงสิ่งเสพติด ไม่ก่อปัญหาการทะเลาะวิวาท และมีคุณธรรมนำความรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างน่าพอใจ (3) ผลการพัฒนาด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา พบว่า โรงเรียนนำหลักการของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการและประยุกต์ใช้ในการบริหารงานวิชาการงานบุคลากร งานการเงิน งานบริหารทั่วไปและความสัมพันธ์กับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและน่าพอใจ

คำสำคัญ.การพัฒนาคุณธรรม,ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ABSTRACT

This research aimed to develop student morality according to the philosophy of sufficiency economy and to assess the development of Non Klang Wittayakhom School. The research results were as follows: 1) Moral development of students according to the philosophy of sufficiency economy consisted of Development plans of 3 areas, 3 projects and 12 activities; 2) The results of the moral development assessment of students according to the three components are as follows: (1) The results of teacher and educational personnel development were found that teachers and educational personnel are a good role model and knowledgeable and capable of satisfactorily organizing teaching and learning activities and learner development activities in accordance with the philosophy of Sufficiency Economy; (2) The results of student development were found that students are behavioral, conduct in school discipline, dress modestly, be friendly with all friends, avoid drugs, do not cause quarrels, and have morality according to sufficiency economy; (3) The results of the development of educational institution administration were found that the school has applied the principles of the philosophy of sufficiency economy to be efficient and satisfactory in the administration of academic affairs, personnel work, finance, general administration and community relations.

Keywords: Moral Development; Student; Sufficiency Economy Philosophy**บทนำ**

การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ สถาบันที่เป็นแหล่งการศึกษาในการให้การอบรม บ่มนิสัย มีความรู้คู่คุณธรรมคือวัดในพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ต่อมาได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมาย ทางการศึกษาฉบับแรกของประเทศไทยในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังผลให้การ จัดการศึกษาของประเทศไทยเป็นบริการสาธารณะที่รัฐพึงจัดให้ประชาชนในวัยเรียนได้ ศึกษาอย่างทั่วถึง มีคุณภาพ และไม่เก็บค่าใช้จ่ายในปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันสถาบันการศึกษาในระดับต่างๆได้นำหลักแนวคิด และทฤษฎีการศึกษาตะวันตกมาเป็นฐานในการจัดการศึกษาของประเทศไทย ในลักษณะคัดลอก ไม่มีการปรับปรุง ประยุกต์ และบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมวิถีชีวิตและความเป็นเอกลักษณ์ไทยไว้มากเท่าที่ควร จะเป็น (สมาน อัครวุฒิ 2550: 15)

อนึ่งในการจัดการศึกษาในอดีตให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณธรรมนำความรู้โดยความร่วมมือจากสถาบันครอบครัว วัดและชุมชน ซึ่งจะถ่ายทอดความรู้ ค่านิยมและวิถีชีวิต สืบทอดภูมิปัญญาจากคนรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย พ่อแม่ไปสู่บุตรหลาน ใกล้ชิดกับสถาบันทางศาสนาพระสงฆ์ในพุทธศาสนา จึงค่อนข้างมีบทบาทและอิทธิพลต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนเด็กและเยาวชน กล่าวโดยภาพรวมแล้วโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาในอดีตค่อนข้างเคร่งครัด และเอาจริงเอาจังกับระบบคุณธรรมเป็นอย่างมาก เด็กและเยาวชนนักเรียน นิสิต นักศึกษาในอดีตจึงเป็นผู้มีคุณภาพ มีคุณธรรม และสร้างประโยชน์ต่อสังคมได้เป็นอย่างดี (ธีระ รุญเจริญ 2550)

ปัจจุบันเป็นยุคแห่งเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมหรือแบบทุนนิยม มีการแข่งขันในแทบทุกด้าน ประเทศที่มีศักยภาพด้านเทคโนโลยี และอุตสาหกรรมจึงเร่งผลิตสินค้าออกมาเป็นจำนวนมาก อีกทั้งมีการวางแผนกลยุทธ์ สร้างแรงจูงใจลูกค้า มีการประชาสัมพันธ์ และโฆษณาอย่างหลากหลาย เพื่อสามารถครอบคลุมด้านการตลาดที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญที่สุด คือ กลุ่มเยาวชน ซึ่งกลุ่มเยาวชนดังกล่าวในปัจจุบันมีความต้องการสูงมาก กล่าวคือ อยากได้ อยากมี อยากเป็น สนใจ และต้องการในวัตถุ (วัตถุนิยม) บางครั้งอาจนำมาซึ่งอันตราย และความวิบัติต่อสังคม บางคนยากจนขาดเงินทองยังไม่มีรายได้เป็นของตัวเอง จะทำให้เขาเหล่านั้นเกิดความเครียด จึงหาอกไม่ได้ ในที่สุดก็จะหันไปพึ่งสุรา ยาเสพติดคบเพื่อนเกเร ในที่สุดสังคมไทยเราก็อาจจะเกิดวิกฤติและเสื่อมลงอย่างน่าวิตกยิ่ง โรงเรียนหรือสถานศึกษาทุกระดับจึงจำเป็นต้องตระหนักและเห็นความจำเป็นเร่งด่วน โดยการแสวงหาวิธีการลดภาวะความเข้มข้นของปัญหาดังกล่าวให้ลดลงคือ ลดความอยากหรือความต้องการลงมาให้อยู่ในระดับปกติอยู่ในทางสายกลางดำเนินชีวิตเป็นไปตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ซึ่งถือว่าเป็นทางออกที่ดีที่สุดของสังคมไทยในยุคสมัยปัจจุบัน (เกษม วัฒนชัย 2550 : 1-8) และทุกโรงเรียนจะต้องร่วมมือกันลดความต้องการของเยาวชนให้เป็นผู้รู้จักพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ฝึกหัดนิสัยการประหยัด รู้จักประมาณตน ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ขยันอดทน มีความเพียรพยายาม มีสติปัญญา มีความรอบรู้ รอบคอบและมีคุณธรรม โดยคุณธรรมดังกล่าวจะต้องผ่านการฝึกหัดตั้งแต่ระดับก่อนประถมหรือประถมศึกษาเพื่อให้เป็นนิสัยติดตัวเด็กจากสถาบันครอบครัวจนถึงวัยเข้าเรียนในโรงเรียนหรือสถานศึกษา ระดับสูงต่อไป

จากสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคตหน่วยงาน องค์การทางการศึกษา และสถานศึกษาที่มีบทบาทหน้าที่ในการจัด และให้บริการทางการศึกษาทั้งหลายจำเป็นต้องตระหนักและเร่งพัฒนาปรับปรุงให้โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งคุณธรรมนำความรู้ (ไพฑูริย์ วัฒนศิริธรรม 2550 : 58)

ตามอุดมการณ์และหลักการจัดการศึกษา “มาตรฐานการศึกษาของชาติ” พุทธศักราช 2547 คือ การจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิตและสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) การศึกษาที่สร้างคุณภาพชีวิต และสังคมบูรณาการอย่างสมดุลระหว่างปัญญาธรรม คุณธรรมและวัฒนธรรมเป็นการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อคนไทย ทั้งปวง มุ่งสร้างพื้นฐานที่ดีในวัยเด็กปลูกฝังความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ตั้งแต่วัยการศึกษาขั้นพื้นฐานและพัฒนาความรู้ความสามารถเพื่อการทำงานที่มีคุณภาพ โดยให้ทุกภาคส่วน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (สมาน อัครภูมิ 2549 : 16-17)

ด้วยระดับความรุนแรงของปัญหาเด็กและเยาวชนเกิดวิกฤติทางด้านคุณธรรม ที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในสังคมปัจจุบันยากเกินกว่าจะแก้ไขได้ด้วยการเรียนการสอนตามปกติในโรงเรียน หรือสถานศึกษาและหากปล่อยให้เป็นไปตามระบบการศึกษาในปัจจุบัน อาจจะล่าช้าไม่ทันต่อเหตุการณ์ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหา และวิกฤติรุนแรงมากยิ่งขึ้นผู้วิจัยเห็นว่าจำเป็นต้องแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วน จึงจึง โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research : AR.) เพื่อพัฒนาด้านคุณธรรมและความรู้แก่เด็กและเยาวชนเพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรม คุณภาพและคุณประโยชน์ในอนาคตต่อไป

โรงเรียนโนนกลางวิทยาคม ตำบลโนนกลาง อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธาณีสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธาณีส เป็นอีกโรงเรียนหนึ่งที่มีปัญหาความเสี่ยงเกี่ยวกับนักเรียนมีความประพฤติไม่เหมาะสม เกิดปัญหาการทะเลาะวิวาทระหว่างเด็กและเยาวชนภายในชุมชนท้องถิ่นเดียวกันและหมู่บ้านอื่นๆ อยู่เนืองๆ มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดยาเสพติด หนีเรียน การออกกลางคัน และมีพฤติกรรมทางเพศในวัยเรียน มีปัญหาชู้สาว เรียนไม่จบหลักสูตร ต้องออกไปแต่งงานก่อนวัยอันควรหลายคู่ ซึ่งปัญหาดังกล่าวถึงแม้ว่าทางโรงเรียนจะได้พยายามแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอปัญหาดังกล่าวก็ไม่สามารถลดระดับความรุนแรงลงได้ ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารโรงเรียน และเห็นความจำเป็นเร่งด่วนพร้อมที่จะเข้าไปดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวความรุนแรงด้านวิกฤติคุณธรรมของโรงเรียน โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาคุณธรรมนำความรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาคุณธรรมนักเรียนโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อประเมินผลการพัฒนาคุณธรรมนักเรียนโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การพัฒนาคุณธรรมนักเรียนโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research : AR) ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ด้าน ดังนี้

- 1.ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรของสถานศึกษา 3 องค์ประกอบ ได้แก่ การสร้างความตระหนักและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การส่งเสริมให้มีการพัฒนาบุคลากรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 4 องค์ประกอบ ได้แก่ กิจกรรมแนะแนวและระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี หรือยุวภาษา หรือผู้บำเพ็ญประโยชน์ และโครงการ ชุมนุมหรือชมรม เพื่อให้นักเรียนเป็นผู้มีคุณธรรมนำความรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ 1) ความพอประมาณ 2) ความมีเหตุผล 3) มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี 4) ซื่อสัตย์ สุจริต 5) อดทนมีความเพียร 6) มีสติปัญญา 7) มีความรอบรู้รอบคอบ และมีคุณธรรม

3.ด้านการบริหารจัดการ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านการวางแผนการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ด้านวิชาการ ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน และด้านอาคารสถานที่

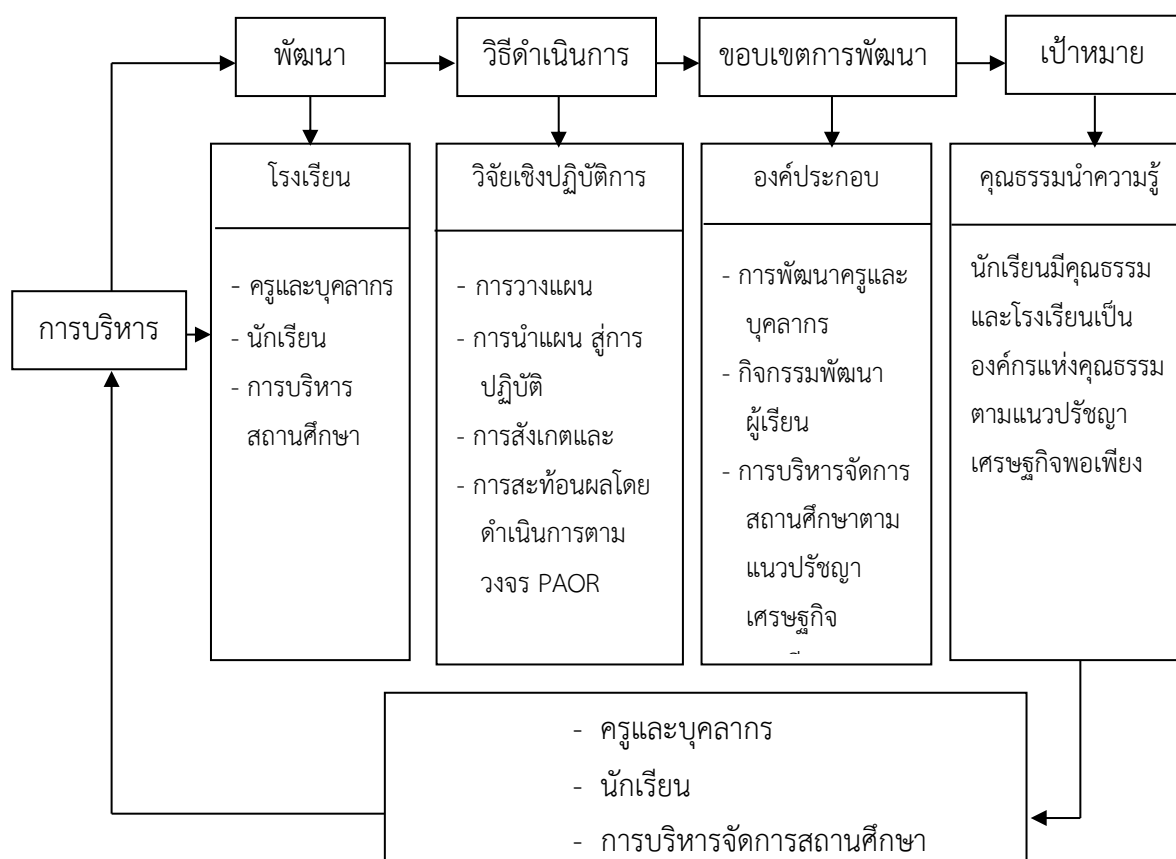
ขอบเขตด้านพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาคุณธรรมนักเรียนโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงครั้งนี้ ใช้โรงเรียนโนนกลางวิทยาคม ตำบลโนนกลาง อำเภอพิบูลย์มังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี เป็นพื้นที่วิจัยและกำหนดให้ครู และบุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ประจำปีภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 ทุกคนเป็นกลุ่มเป้าหมาย

ขอบเขตด้านระยะเวลาดำเนินการวิจัย

ระยะเวลาดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อการพัฒนาคุณธรรมนักเรียนโรงเรียน โนนกลางวิทยาคม ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในระหว่างเดือน พฤษภาคม 2561 ถึง เดือน ธันวาคม 2561 รวมระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย 8 เดือน

กรอบแนวคิดในการวิจัย



แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research : AR) กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

1. การเตรียมการก่อนดำเนินการวิจัย
2. การวิเคราะห์สถานภาพของสถานศึกษา
3. การวางแผนปฏิบัติการ
4. การนำแผนไปปฏิบัติ
5. การประเมินผล

การเตรียมการก่อนดำเนินการวิจัย

การเลือกพื้นที่การวิจัย

การเลือกพื้นที่ผู้วิจัยได้เลือกโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ตำบลโนนกลาง อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพื้นที่ศึกษา เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษา 2 ระดับ เป็นโรงเรียนขนาดกลาง (จำนวนนักเรียน 219 คน) จากการศึกษารายงานการประเมินตนเอง (SAR) และการสัมภาษณ์ผู้นำ (กำนัน) ซึ่งเป็นประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนแห่งนี้พบว่า นักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนมีปัญหาวิกฤติทางด้านคุณธรรม กล่าวคือ มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมทางด้านการแต่งกายส่อไปในทางล่อแหลม ยั่วยุให้เกิดปัญหาทางเพศ มั่วสุม ลักลอบสูบบุหรี่ ดื่มสุรา ชอบก่อปัญหาการทะเลาะวิวาทกับวัยรุ่น จากชุมชนอื่นอยู่เนือง ๆ ขับขี่รถจักรยานยนต์หวาดเสียว ก่อความวุ่นวายเวลาค้าคีน มีปัญหาทางด้านการเรียนออกกลางคัน เนื่องจากมีปัญหาชู้สาว แต่งงานในวัยเรียน หมกมุ่นหลงใหลตามแฟชั่น อยากได้ อยากมี อยากเป็น ไม่รู้จักและตระหนักในฐานะความเป็นอยู่ของตนเอง ไม่รู้จักประหยัดและประมาณตนเอง ไม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ขาดเหตุผล และความเพียรพยายาม ชอบความสะดวกสบายมากกว่าความรับผิดชอบ ในหน้าที่ จากการศึกษาข้อมูล เหตุผลและความจำเป็นดังกล่าวสอดคล้องกับเกณฑ์การคัดเลือกที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ คือ โรงเรียนที่มีนักเรียนประสบปัญหาวิกฤติด้านคุณธรรมจริยธรรม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้เลือกโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ตำบลโนนกลาง อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพื้นที่การศึกษาวิจัยในครั้งนี้

การวิเคราะห์สถานภาพของสถานศึกษา

1. การศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร เป็นการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับ ประวัติและภูมิหลังของโรงเรียน จำนวนครู และจำนวนนักเรียน โดยศึกษารวบรวมจากสมุดหมายเหตุรายวัน รายงานการศึกษาประจำปี รายงานการประเมินตนเอง (SAR) การศึกษา แผนปฏิบัติการทะเบียนข้าราชการครูและทะเบียนนักเรียน เป็นต้น

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ครบถูกต้องตามสภาพปัจจุบันปัญหา และความจำเป็นต้องการในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนา ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ให้ข้อมูลหลักคือ กลุ่มข้าราชการครู บุคลากรทางการศึกษา นักเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการและจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งผู้วิจัยได้วางแผนศึกษาจากกลุ่มบุคคลดังกล่าว เพื่อสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย คัดเลือกโดยใช้วิธีเจาะจง (Purposive Sampling) ตามคุณสมบัติแบ่งออกเป็น

1. ผู้บริหารโรงเรียน คือ ผู้อำนวยการโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม
2. ข้าราชการครูสายปฏิบัติการสอน ได้แก่ ครูผู้สอน จำนวน 17 คน (ทุกคน)
3. นักเรียน ได้แก่ นักเรียนในโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม จำนวน 219 คน
4. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม จำนวน 9 คน

วิธีการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ 3 วิธี

1. การสังเกตและการจดบันทึก (Observation and Field Note) โดยผู้วิจัยเป็นผู้สังเกต เพื่อสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในโรงเรียนอย่างละเอียดรอบคอบ โดยมุ่งศึกษา 2 ประเด็น คือ 1) ศึกษาพฤติกรรมซึ่งเป็นวิถีชีวิตของข้าราชการครูและนักเรียน 2) ศึกษาเกี่ยวกับค่านิยม เป็นการศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมในการดำเนินชีวิตความจำเป็นพื้นฐาน

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ ฐานคิด และความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งศึกษา 2 ประเด็น ได้แก่ 1) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี 2) เงื่อนไขของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2 ประการคือ เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย 1) ผู้บริหารโรงเรียน 1 คน 2) รักษาการรองผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน 3) ตัวแทนข้าราชการครู 3 คน คือ หัวหน้าฝ่ายบุคลากร 1 คน ครูวิชาการโรงเรียน 1 คน และหัวหน้าฝ่ายกิจการนักเรียน 1 คน 4) ลูกจ้างตำแหน่งผู้ช่วยครู 1 คน 5) ลูกจ้างประจำตำแหน่งนักการภารโรง 1 คน และ 6) ผู้ปกครองนักเรียน 4 คน

3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมวิถีชีวิตประจำวัน ค่านิยม การใช้จ่าย การบริโภค เครื่องอุปโภคและบริโภค เป็นปัจจัยสี่ เป็นต้น ผู้วิจัยจัดสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย 1) ข้าราชการครู 15 คน 2) ตัวแทนนักเรียน จำนวน 10 คน 3) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 9 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผู้วิจัยมีเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย

1. ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย
2. เครื่องบันทึกเสียงระบบดิจิทัล (Digital)
3. กล้องถ่ายภาพนิ่งและกล้องถ่ายภาพวิดีโอดิจิทัล (VDO. Digital)
4. แบบสังเกต (Observation)
5. แบบสัมภาษณ์ (Interview)
6. แนวคำถามการสนทนากลุ่ม (Focus Group Guideline)

การสร้างเครื่องมือ

เพื่อให้ได้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีคุณภาพผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือตามขั้นตอนและการพัฒนาเครื่องมือของ เสนอ ภริมาจิตรพงศ์ (2545 : 50) และ ธีรภูมิ เอกะกุล (2545 : 35) ดังนี้

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์วัตถุประสงค์ และคำถามในการวิจัยเพื่อนำไปตั้งประเด็นสำคัญของคำถาม

ขั้นที่ 2 วิเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย จากเอกสาร ตำรา และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรม และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ขั้นที่ 3 กำหนดประเด็นหลักและประเด็นย่อยของคำถาม ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ขั้นที่ 4 ศึกษาวิธีการสร้างแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม และกำหนดรูปแบบของเครื่องมือประเภทนั้นๆ

ขั้นที่ 5 กำหนดข้อคำถามในแต่ละประเด็นให้เหมาะสม และจะต้องสัมพันธ์สอดคล้องกับประเด็นสำคัญแต่ละประเด็น

ขั้นที่ 6 สร้างข้อคำถามและเรียงลำดับของข้อคำถาม

ขั้นที่ 7 ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถาม การใช้คำให้ถูกต้อง กะทัดรัด ชัดเจน ตรงกับประเด็น เนื้อหาโครงสร้าง และวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมทั้งตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของแบบสอบถามแต่ละประเภท

ขั้นที่ 8 จัดทำจดหมายนำและคำชี้แจงลงในแบบสอบถามและเครื่องมือประเภทต่าง ๆ

ขั้นที่ 9 นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบหาความเที่ยงตรง (Validity)

ขั้นที่ 10 ปรับปรุง แก้ไขตามผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะ จัดพิมพ์ทำเป็นฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัย

เพื่อให้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาใช้เป็นเครื่องมือที่ดี และมีคุณภาพครอบคลุมและตรงประเด็นโครงสร้างเนื้อหาสาระมีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยมีกระบวนการในการตรวจสอบเครื่องมือโดย ทำหนังสือขออนุญาตผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือจากหน่วยงานทางการศึกษาและผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 5 ท่าน

การวางแผนปฏิบัติการ

ในการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ขั้นตอน และกระบวนการจัดทำแผนจากแนวคิดการดำเนินงานเชิงระบบและชุดกิจกรรมการดำเนินงานของ Leland and King (1983 : 49-50) Dessler (1999 : 97-98) และทวีปศิริศรี (2545 : 25-26) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา (Analyzing Situation and Problems) เป็นขั้นตอนในการศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ของสถานศึกษา ผู้วิจัยได้ใช้การศึกษา ดังนี้ 1) การศึกษาและวิเคราะห์เอกสารโดยศึกษาจากสมุดหมายเหตุรายวัน 2) ศึกษารายงานการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา 3) ศึกษาแผนกลยุทธ์แผนปฏิบัติการประจำปี

และรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา (SAR) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำคัญของ ครู นักเรียน บุคลากรทางการศึกษาและการบริหารจัดการสถานศึกษาที่ผ่านมา

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา (Establishing School Objectives) เป็นขั้นตอนการระบุนความต้องการจำเป็นและจุดมุ่งหมายของการพัฒนาสถานศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดทางเลือกในการพัฒนาสถานศึกษา (Establishing and Selecting Alternatives) เป็นขั้นตอนการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของทางเลือกในการพัฒนาสถานศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษา และนำผลการวิจัยการพัฒนาสถาบันมาเป็นฐานในการพิจารณาทางเลือกร่วมกับผู้ช่วยวิจัย คณะครูและบุคลากร และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา เพื่อร่วมกันศึกษาสภาพบริบท แนวโน้มและความเป็นไปได้ เสริมแล้วได้ร่วมกัน เลือกทางเลือกที่เหมาะสมและเป็นไปได้ สำหรับนำมาเป็นฐานในการจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาเพื่อไปสู่เป้าหมายที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 4 การจัดทำแผนตามทางเลือกที่เลือก (Formulating Plan to Realize Alternative) เป็นการจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาในลักษณะโครงการและกิจกรรมต่างๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทางเลือกที่ได้เลือกไว้แล้ว โดยการจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) และได้ร่วมกันกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ ลงในแผนปฏิบัติการประจำปีการศึกษา พ.ศ.2561 จำนวน 3 โครงการ 12 กิจกรรม ดังนี้

โครงการที่ 1 การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ประกอบด้วยกิจกรรมดำเนินการ 5 กิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา
2. กิจกรรมการศึกษาดูงาน
3. กิจกรรมการเรียนรู้การสอนรูปแบบการสร้างคนดีเหนือสิ่งอื่นใด
4. กิจกรรมแบบอย่าง
5. กิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน วิชาลูกเสือ-เนตรนารี

โครงการที่ 2 การพัฒนานักเรียนด้านคุณธรรม ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยกิจกรรมดำเนินการ 4 กิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรมการสอดแทรกและบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงลงในหลักสูตรสถานศึกษาและการสอน
2. กิจกรรมการสอดแทรกและบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงลงในกิจกรรมแนะแนวและระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
3. กิจกรรมสอดแทรกและบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงลงในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี
4. กิจกรรมจัดนิทรรศการแสดงวิถีชีวิต และคุณธรรมนำความรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

โครงการที่ 3 การพัฒนาการบริหารจัดการสถานศึกษาตามองค์ประกอบลักษณะความเป็นองค์การแห่งคุณธรรม ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยกิจกรรมดำเนินการ 3 กิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรมวางแผนการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ในสถานศึกษา
2. กิจกรรมทางวิชาการคือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
3. กิจกรรมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

การนำแผนไปปฏิบัติ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการนำแผนไปปฏิบัติ ดังนี้

โครงการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

เพื่อครูและบุคลากรทางการศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ มีประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

1. จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ
2. การศึกษาดูงานโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ
3. การอบรมครูเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนรูปแบบการสร้างคนดีเหนือสิ่งอื่นใด
4. กิจกรรมแบบอย่างเป็นกิจกรรมสำหรับครู และบุคลากรให้เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนในด้านพฤติกรรม

5. กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาลูกเสือเนตรนารี

โครงการพัฒนานักเรียน

1. กิจกรรมการบูรณาการและสอดแทรกปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่หลักสูตรสถานศึกษา และการเรียนการสอน

2. กิจกรรมการบูรณาการและสอดแทรกปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงลงในกิจกรรมแนะแนวและระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3. กิจกรรมการบูรณาการและสอดแทรกปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงลงในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนชาลูกเสือ-เนตรนารี

4. กิจกรรมการจัดนิทรรศการแสดงวิถีชีวิตและคุณธรรมนำความรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

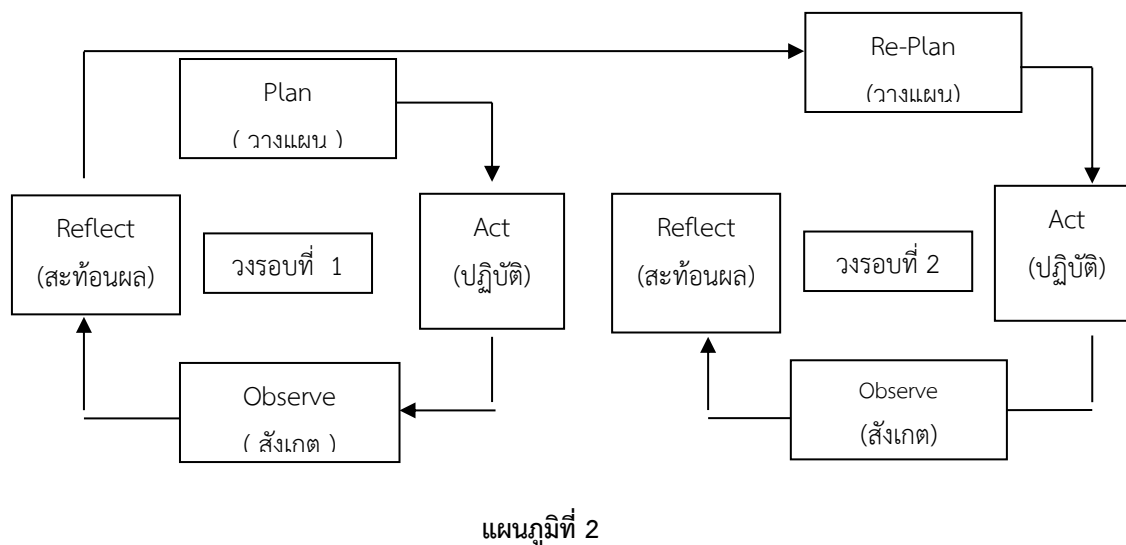
โครงการด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา

1. กิจกรรมด้านการวางแผนการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา

2. กิจกรรมด้านวิชาการ

3. กิจกรรมด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

การนำแผนสู่ปฏิบัติการเป็นการปรับปรุง (Improvement) การแก้ไขปัญหาและการพัฒนางานด้วยกรวิจัยเริ่มจากผู้วิจัยนำแผนที่จัดทำขึ้นไปปฏิบัติในสถานการณ์ที่ประสบปัญหาอยู่ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลการปฏิบัติอย่างละเอียดรอบคอบ มีการบันทึกประจำวันหรือบันทึกการทำตารางปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มลงมือปฏิบัติ (Acting) ตามแผนปฏิบัติการและวิธีการที่กำหนดไว้ ขณะปฏิบัติการก็มีการสังเกตติดตามผล ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น และสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflect) เพื่อผู้วิจัยจะปรับเปลี่ยนแผนปฏิบัติการ และวิธีการนั้นอีก จนกว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคได้สำเร็จ หรือมีผลการดำเนินงานดีขึ้นในระดับที่น่าพอใจ ตามแผนภูมิ ดังนี้



การประเมินผล

การประเมินผลเป็นขั้นสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อเป็นการตรวจสอบความสำเร็จของการดำเนินการแก้ไขปัญหาและพัฒนาผู้วิจัยได้ใช้วิธีการประเมินภาพความสำเร็จ 3 วิธีการดังนี้

1. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
2. การประชุมลงความเห็นร่วมกัน (Consensus)
3. การประเมินผลการพัฒนา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการบันทึกภาคสนาม จำแนกเป็นการวิเคราะห์รายวัน รายสัปดาห์ เพื่อจัดหมวดหมู่และตรวจสอบข้อมูลและหาข้อสรุป (Content Analysis) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา
2. การวิเคราะห์แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจและวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการวิเคราะห์เชิงวัฒนธรรม (Cultural Analysis) เพื่อทราบถึงความเชื่อ ความคิด วิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างไร
3. วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างก่อนดำเนินการวิจัยกับหลังดำเนินการวิจัยสิ้นสุดลง (Analytic Comparison) ประกอบด้วยกลุ่มครู นักเรียน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อทราบถึงฐานคิด ความเชื่อ หลักการและเงื่อนไขตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่แตกต่างกัน

สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) พบว่า มีขั้นตอนการดำเนินการ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การดำเนินการก่อนการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาปัญหา และเลือกโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม ตำบลโนนกลาง อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น เป็นพื้นที่การวิจัย เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่มีสภาพปัญหาสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ และความสนใจของผู้วิจัย ซึ่งมีสภาพบริบทที่เหมาะสมต่อการวิจัยและพัฒนา และในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้เลือกผู้ช่วยวิจัย จำนวน 3 คน สำหรับให้การช่วยเหลือสนับสนุนในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและช่วยเหลืออื่นๆ ตามที่ผู้วิจัยมอบหมาย

2. การศึกษา และการวิเคราะห์สถานการณ์สถานศึกษา โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษา กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน โดยใช้วิธีการ 4 วิธี ได้แก่ 1) การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) 2) การสังเกตและการจดบันทึก (Observation and Field Note) 3) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และสารสนเทศสำหรับใช้ประกอบในการจัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนที่สอดคล้อง และเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการสำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาครู และบุคลากร นักเรียน และการบริหารจัดการสถานศึกษาเป็นลักษณะโครงการและกิจกรรมที่หลากหลาย และสามารถนำสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาตามวงจรปฏิบัติการที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลต่อไป

3. การจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) แผนปฏิบัติการครั้งนี้ประกอบด้วย จำนวน 3 โครงการ 12 กิจกรรม ดังนี้

3.1 โครงการด้านการพัฒนาครู และบุคลากรประกอบด้วย 5 กิจกรรมได้ 1) กิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการ 2) กิจกรรมการศึกษาดูงาน 3) กิจกรรมการเรียนรู้การสอนแบบการสร้างความดีเห็นสิ่งอื่นใด 4) กิจกรรมแบบอย่าง 5) กิจกรรมการประชุมทบทวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนวิชาลูกเสือ-เนตรนารี

3.2 โครงการด้านการพัฒนานักเรียน ประกอบด้วย 4 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมการสอดแทรก และบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงลงในหลักสูตรสถานศึกษาและการสอน 2) กิจกรรมสอดแทรก และบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงลงในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 3) กิจกรรมการสอดแทรก และบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงลงในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนวิชาลูกเสือ-เนตรนารี 4) กิจกรรมจัดนิทรรศการแสดงวิถีชีวิต และคุณธรรม ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.3 โครงการด้านการพัฒนาการบริหารจัดการสถานศึกษาประกอบด้วย 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมการวางแผนการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา 2) กิจกรรมทางวิชาการ คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้หลักสูตรสถานศึกษาที่ได้รับการสอดแทรก และบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ผู้วิจัยได้ปรับปรุงขึ้น 3) กิจกรรมความสัมพันธ์กับชุมชนและการพัฒนาสภาพแวดล้อมอาคารสถานที่ให้เหมาะสมและเอื้อต่อการดำเนินการ

4. การนำแผนสู่การปฏิบัติการ (Act) ในการนำแผนสู่การปฏิบัติใช้กระบวนการ ตามวงจรปฏิบัติการของ 4 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผน (Plan) 2) การปฏิบัติตามแผน (Act) 3) การสังเกตและการประเมินผล (Observe) และ 4) การสะท้อนผล (Reflect) โดยดำเนินการในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 2 วงรอบ รวมระยะเวลาดำเนินการ 8 เดือน

5. การประเมินผลการดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ กำหนด การประเมินผลเป็น 3 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะเวลาก่อนดำเนินการวิจัย 2) ระยะเวลาระหว่างดำเนินการวิจัย และ 3) ระยะเวลาหลังดำเนินการวิจัย โดยใช้วิธี

ประเมินผล 2 วิธี คือ 1) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และ 2) การประชุมลงความคิดเห็น (Consensus) จากการประเมินผลสรุปผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สรุปผลการวิจัย ดังนี้

5.1 ผลการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ดังนี้ ครู และบุคลากรทางการศึกษามีความรู้ความเข้าใจ และมีความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้ตามหลักสูตรและบรรลุมิติวัตถุประสงค์ตามเนื้อหาสาระ การเรียนรู้ ทุกสาระที่มีการสอดแทรกและบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและคุณธรรม นำความรู้ลงในการเรียนการสอนทุกครั้ง และทุกช่วงชั้นการเรียนรู้

5.2 ผลการพัฒนานักเรียน ดังนี้ นักเรียนเป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อย ปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบวินัยของโรงเรียน แต่งกายสุภาพเรียบร้อย เป็นกัลยาณมิตรกับเพื่อนทุกคนหลีกเลี่ยงสิ่งเสพติด ไม่ก่อปัญหาการทะเลาะวิวาท เป็นผู้มีความรับผิดชอบ มีความพอประมาณในการดำเนินชีวิต มีสติปัญญารอบคอบ และมีคุณธรรมนำความรู้

5.3 ผลการพัฒนาการบริหารจัดการสถานศึกษา ดังนี้ โรงเรียนมีความพร้อมในการบริหารจัดการสถานศึกษา ใช้แผนเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน ทั้งด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารทั่วไป และความสัมพันธ์กับชุมชน โดยโรงเรียนสามารถบริหาร จัดการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ บรรลุผลตามเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพ

การอภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอการอภิปรายผลในประเด็นที่มีความสำคัญของการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1.ความสำคัญ และความจำเป็นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เนื่องจากโรงเรียนเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่มีบทบาทหน้าที่ในการจัดและให้บริการทางการศึกษา เพื่อพัฒนานักเรียนที่อยู่ในความรับผิดชอบให้มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถพัฒนาตนให้เต็มตามศักยภาพในฐานะที่โรงเรียนเป็นแหล่งหรือแหล่งหล่อหลอมสำคัญในการผลิตคนที่มีคุณภาพออกไปสู่สังคมในอนาคต จึงมีความจำเป็น ต้องมีความพร้อม ทั้งคน งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นรูปแบบหนึ่งที่มีผู้นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาองค์การอย่างหลากหลายและได้รับการยอมรับสูงจากผู้น้องการ และผู้บริหารระดับสูง ซึ่งผลการดำเนินการสอดคล้องกับคำกล่าวของ Gibson and Ivancevich (1987) แนวคิดของ Williams (2000 : 608-609) Tosi and Carrol (1982 : 456) และสมาน อัสวภูมิ (2549 : 358) ว่าการสร้างแนวทางการพัฒนาองค์การให้มีประสิทธิภาพและบรรลุประสิทธิผล ที่ดีนั้นต้องเริ่มจากการวางแผนการดำเนินงานที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบท อีกทั้งต้องมีการประชุมชี้แจง เพื่อทำความเข้าใจแก่บุคลากรในองค์กรนั้นๆ เพื่อให้ทุกคนมีความรู้ความตระหนัก และมีความรับผิดชอบ พร้อมที่จะดำเนินการต่อไป

2. การพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น อภิชาติ พันธ์เสน (2549 : 114) ได้กล่าวถึงความพยายามในการประยุกต์ใช้แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับใดก็ตามควรกระทำอย่างรอบคอบโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับโรงเรียนหรือสถานศึกษาทั่วไปว่า การพัฒนานั้นต้องมีการเตรียมความพร้อมด้านความรู้ ความเข้าใจของครูและบุคลากรเกี่ยวกับเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก่อน เนื่องจากครูเป็นตัวแทนการเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญยิ่ง ดังนั้นผู้วิจัยจึงจัดให้มีโครงการและกิจกรรมเพื่อพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาก่อนโครงการและกิจกรรมอื่นๆ ขึ้น และขณะเดียว เจ้า

พระองค์คุณ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต 2547 : 186-240) อาจง ชุมสาย ณ อยุธยา (2550 : 23-29) และ ประเวศ วะสี (2548 : 20) ได้กล่าวถึง การสร้างคุณธรรมนำความรู้ในโรงเรียนที่สอดคล้องกันว่า องค์ประกอบ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดี 3 ประการคือ 1) โรงเรียนต้องมีครูที่ดี มีคุณลักษณะสมบูรณ์พร้อมทั้ง ด้านวิชาความรู้ ความประพฤติที่เหมาะสม เป็นแบบอย่างแก่นักเรียนชุมชนและผู้ปกครอง 2) ครูต้องมีวิธีการ สอนที่ดี และ 3) โรงเรียนต้องมีสิ่งแวดล้อมที่ดีทั้งภายในและภายนอก มีบรรยากาศเอื้อต่อการปลูกฝังลักษณะนิสัย ให้อยู่ในครรลองของคุณธรรม ประพฤติสิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง ไม่ฟุ้งเฟ้อ ใช้ชีวิตตามทางสายกลาง มีความพอเพียง รอบรู้ รอบคอบ ซื่อสัตย์ สุจริต มีความเพียรพยายาม มีเหตุผล รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์

3. ประเด็นด้านระยะเวลาในการดำเนินการ และความยั่งยืนสำหรับระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ ใช้ระยะเวลาดำเนินการทั้งสิ้นรวม 8 เดือน คือเริ่มดำเนินการระหว่างเดือนพฤษภาคม- ธันวาคม 2561 ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ระยะเวลาที่ดำเนินการดังกล่าวสอดคล้องและเป็นไปตามกำหนดเวลาของกระทรวง ศึกษา ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการศึกษาระดับประถมศึกษา พ.ศ.2550 โดย ฯพณฯ องคมนตรีศาสตราจารย์นายแพทย์เกษม วัฒนชัย และดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เป็นที่ปรึกษาได้กำหนดเวลา ดำเนินการไว้ 3 ระยะดังนี้ ระยะที่ 1 เดือนตุลาคม-ธันวาคม 2549 คือ “ร่วมกันคิด-ทำความเข้าใจให้ตรงกัน” ระยะที่ 2 เดือนมกราคม-เมษายน 2550 คือ “ร่วมวางแผน-แบ่งงานกันทำ และระยะที่ 3 เดือนพฤษภาคม- กันยายน 2550 คือ “ร่วมกันเผยแพร่-เห็นผล” ซึ่งจากระยะเวลาเป็นห้วงระยะเวลาที่ผู้วิจัยศึกษาเก็บรวบรวม ข้อมูลจากเอกสารและได้เลือกพื้นที่การวิจัยโดยเริ่มศึกษาสถานภาพ และวิเคราะห์ปัญหาของสถานศึกษาโดย สุนัย เศรษฐบุญสร้าง (2550 : 28-37) ได้เสนอหลักการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติสถานศึกษา ซึ่ง สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้ 1) ให้ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นวาระสำคัญ แห่งชาติ สำหรับการแก้ปัญหาวิกฤติทั้งปวง 2) ให้กระทรวง ทบวง กรม และหน่วยงานระดับต่างๆ กำหนด นโยบาย และวิธีการดำเนินงานให้สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) ให้หน่วยงานระดับปฏิบัติ เช่น โรงเรียน วิทยาลัย หรือหน่วยงานการศึกษาอื่นๆ นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสอดแทรกและบูรณาการลงใน หลักสูตรระดับสถานศึกษา สอดแทรกและบูรณาการลงในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทุก สาระทุกช่วงชั้นการเรียนรู้ จากห้วงระยะเวลาดำเนินการดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำโครงการและกิจกรรมการพัฒนาโรงเรียนสู่ การปฏิบัติ 3 โครงการ 12 กิจกรรมแล้วส่งผลให้นักเรียนมีระเบียบวินัยในชั้นเรียนอย่างชัดเจนแก้ปัญหา พฤติกรรมไม่เหมาะสมของวัยรุ่นได้ สอดคล้องกับประภาส ละวาศี (2552 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การ วิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านกุดตาไถ่ สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันละปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมของ นักเรียนโรงเรียนบ้านกุดตาไถ่ พบว่า โรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้ให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า ได้แก่ ห้องสมุด อินเทอร์เน็ต แต่นักเรียนชอบเล่นมากกว่าการแสวงหาความรู้ นักเรียนใช้จ่ายเงินโดยไม่มีเงินเหลือสำหรับการออม นักเรียนยังมีปัญหาด้านความซื่อสัตย์เมื่อทำความผิดแต่ไม่ยอมรับผิด เก็บสิ่งของได้ไม่นำมาแจ้งครู นักเรียน บางส่วนยังฝ่าฝืนระเบียบของโรงเรียน มาโรงเรียนสาย ขาดความรับผิดชอบ ใช้คำพูดด้วยถ้อยคำที่ไม่สุภาพ แสดง กิริยา ท่าทางที่ไม่เหมาะสมต่อบุคคลอื่น ทั้งขณะในที่ที่ไม่ควรที่นักเรียนยังขาดความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน มีการทะเลาะวิวาทและนักเรียนยังไม่มีความตระหนักในการแบ่งปันสิ่งของให้กับคนอื่น 2) การวางแผนและ กระบวนการปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ประกอบด้วย การวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน การสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู การศึกษาดูงานโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ

และการประชุมคณะครูทั้งโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโดยใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นวางแผนพัฒนา 2) ขั้นตอนดำเนินการพัฒนา 3) ขั้นสังเกตการณ์ 4) ขั้นสะท้อนผลการพัฒนา และ 3) การติดตามและประเมินผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโดยการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน การสัมภาษณ์ผู้ร่วมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้อง การประเมินการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน (1) ผลการประเมินพฤติกรรมความมีคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโดยครูก่อนการพัฒนาพบว่าโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับน้อย ภายหลังการพัฒนาพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ยกเว้นด้านความซื่อสัตย์อยู่ในระดับปานกลาง และ (2) ผลการประเมินพฤติกรรมความมีคุณธรรม จริยธรรมของตนเองของนักเรียนก่อนการพัฒนาพบว่าโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับน้อย ภายหลังการพัฒนาพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ยกเว้นด้านความซื่อสัตย์และความซื่อสัตย์อยู่ในระดับมาก

การพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ครั้งนี้ผู้วิจัยได้มีการจัดทำโครงการ และกิจกรรมการพัฒนาโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพจำนวน 3 โครงการ 12 กิจกรรม ลงในแผนปฏิบัติการประจำปี 2561 ของโรงเรียนและได้นำสู่การปฏิบัติการตามวงจรปฏิบัติการ PAOR จำนวน 2 วงรอบ รวมระยะเวลา 8 เดือน ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้หลักการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรนักเรียน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการดำเนินงานตามโครงการและกิจกรรมอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง และขณะเดียวกันก็จัดให้มีการกำกับติดตามผลการดำเนินงาน และร่วมกันประเมินความสำเร็จอย่างเป็นระบบมีการปรับปรุงแก้ไข วิธีการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการอยู่เสมอ ดังนั้น จากผลการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงครั้งนี้ จะเกิดผลการพัฒนาที่ยั่งยืนและนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่องจนเป็นวัฒนธรรมองค์กรต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินการการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนโนนกลางวิทยาคม ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะแยกเป็นประเด็นๆ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการพัฒนาครูและบุคลากรเพื่อให้การพัฒนาครูและบุคลากรมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

1.1 ก่อนดำเนินการวิจัยควรมีการสำรวจความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาของ ครู และบุคลากร เพื่อจะได้รับทราบปัญหาและความต้องการที่แท้จริง

1.2 ควรให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในวางแผนและกำหนดเนื้อหาสาระและกิจกรรมการพัฒนาตนเอง ซึ่งจะก่อให้เกิดความตระหนักรับผิดชอบและเกิดความภาคภูมิใจในการปฏิบัติ

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้มีระเบียบวินัยและมีคุณธรรมตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นควรดำเนินการดังนี้

2.1 ควรเลือกจัดกิจกรรมที่น่าสนใจตื่นเต้นเพื่อให้นักเรียนได้เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมโดยไม่รู้สึกลัวตนเองถูกควบคุมซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างสนุกสนาน เช่น การเล่นเกมบทบาทสมมุติการแสดงละครที่มีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมลงในเนื้อหาสาระและกิจกรรม เป็นต้น

2.2 ควรให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อฝึกให้เป็นผู้นำและผู้ตามที่มีประสิทธิภาพตามแนวทางประชาธิปไตย และเกิดเป็นวิถีชีวิตที่ยั่งยืนต่อไป

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรมการพัฒนาการบริหารจัดการสถานศึกษา ผู้วิจัยควรเปิดโอกาสให้ครู บุคลากร และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนได้มีส่วนร่วมในการศึกษาวิเคราะห์ สภาพปัจจุบันปัญหาและความจำเป็นต้องการพัฒนาเพื่อให้เกิดความตระหนักและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทที่แท้จริง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้การศึกษาวิจัยได้พัฒนาก้าวหน้าไปอย่างต่อเนื่อง และกว้างขวางยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อวงการการศึกษา ผู้วิจัยขอเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาเชิงลึกโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อจะได้นำแนวทางมาขยายผลการปฏิบัติให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อต่อยอดผลการดำเนินงานโรงเรียน โครงการแกนนำการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา ให้มีแนวทางดำเนินการที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี มีประสิทธิภาพ และเกิดคุณประโยชน์อย่างยิ่งต่อวงการการศึกษา เพราะได้รับความกรุณาเป็นพิเศษจาก ว่าที่ร้อยตรีสุพล สืบพรหม ผศ.ดร.ประทีป แชรรัมย์ ดร.พงษ์พิมล คำลอย ดร.กฤติเดช สุขसार ศาสตราจารย์ ดร.ธีระ รุญเจริญ รองศาสตราจารย์ ดร.จิณณวัตร ปะโคทั้ง ดร.มนต์ตรี ธนะคุณ และนายสงวน แสงชาติ ซึ่งได้ให้คำปรึกษาและแนะนำเกี่ยวกับการศึกษาวิจัย จึงขอกราบขอบพระคุณทุกท่านไว้เป็นอย่างสูงยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

- เกษม วัฒนชัย. (2550). *เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาท้องถิ่น*. ร้อยเอ็ด: เอกสารประกอบการบรรยายงานครบรอบ 10 ปี ราชภัฏร้อยเอ็ด.
- ทวีป ศิริริศมี. (2545). *การวางแผนพัฒนาและการประเมินโครงการ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรภูมิ เอกะกุล. (2545). *เอกสารประกอบการสอนวิชาการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี*. อุบลราชธานี: สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.
- ธีระ รุญเจริญ. (2550). *ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: บริษัทแอล.ที.เพรสจำกัด.
- ประภาส ละราศรี. (2552). *การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านกุดตาไถ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ประเวศ วะสี. (2540). *เศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง : ความเข้มแข็งจากฐานล่าง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2547). *เศรษฐกิจพอเพียง : ปรัชญาและยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบยั่งยืน*. บทความวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบสถาปนา 40 ปี สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. (2550). *ความรู้ท้องถิ่น การจัดการความรู้สู่การจัดการทางสังคม*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการจัดการทางสังคม.

สมาน อัครภูมิ. (2549). *การบริหารการศึกษายุคใหม่ : แนวคิดทฤษฎีและการปฏิบัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. อุบลราชธานี: อุบลกิจออฟเซตการพิมพ์.

_____. (2550). *เส้นทางสู่คุณภาพและมาตรฐานการศึกษา*. อุบลราชธานี: อุบลกิจออฟเซตการพิมพ์.

สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. (2550). *แนวทางปฏิบัติ 7 ขั้นตอนสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิวิถีสุข.

เสนอ ภิรมจิตรผ่อง. (2545). *การสร้างเครื่องมือ*. อุบลราชธานี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

อภิชัย พันธเสน. (2549). *สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับ : เศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา. (2550). *คุณธรรมนำความรู้ : รูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้.

Gibson, J.L., Ivancevich, J.M., & Donnelly, J.H. (1987). *Organ-Behavior Structure Process*. 9th ed. USA : McGraw-Hill Companies.

Tosi, Henry L. and Carrol, Stephen J. (1982). *Management*. 2nd edit.. New York: John Wiley and Son..

Williams.R.L. (2000). *Essentials of total management*. New York: AMACOM.